

TÜRKİYE'DE MEVSİMLİK TARIMSAL ÜRETİMDE YABANCI GÖÇMEN İŞÇİLER POLİTİKA ÖNERİLERİ

UMUDUN YOLCUSU,
BÜTÜN GÖÇMENLERE...

TÜRKİYE'DE MEVSİMLİK TARIMSAL ÜRETİMDE
YABANCI GÖÇMEN İŞÇİLER

POLİTİKA ÖNERİLERİ

UMUDUN YOLCUSU,
BÜTÜN GÖÇMENLERE...

**POLİTİKA ÖNERİLERİ RAPORUNU
HAZIRLAYAN VE PROJE DANIŞMANI**

Saniye Dedeoğlu

KATKI VERENLER

Ertan Karabıyık
Sinem Bayraktar

PROJE KOORDİNATÖRÜ

Sinem Bayraktar

FOTOĞRAFLAR

Kalkınma Atölyesi Arşivi
Kemal Vural Tarhan (Kapak Fotoğrafı)
Vedat Arık
Kurtuluş Karaşın

TASARIM

Kurtuluş Karaşın
D. Deniz Kesmez

BASIM

Altan Matbaası

ISBN: 978-975-98363-7-5

Mayıs 2016, Ankara / 1. Basım, 1000 Adet

Bu araştırma, Hollanda Büyükelçiliği, Matra Programı'nın finansal katkısıyla gerçekleştirilmiştir.

 Bu rapor bir kamu malıdır. Kaynak gösterilerek rapordan alıntı yapılabilir. Raporun tamamı veya bir kısmı izinsiz olarak basılıp çoğaltılabilir, fotokopi yapılabilir, elektronik ortama kopyalanabilir, yaygın olarak dağıtılabilir.

**KALKINMA
ATÖLYESİ**

Bilim, Kültür, Eğitim, Araştırma, Uygulama,
Üretim ve İşletme Kooperatifi

Dodurga Mah. Poligon Sitesi 30-A, Türkkonut - Çankaya / Ankara

 <http://www.kalkinmaatolyesi.org>
 www.facebook.com/kalkinmaatolyesi
 @kalkinmaatolyesi
Tel: +90 (541) 457 31 90
info@kalkinmaatolyesi.org

1 / Kısa süreli tarım çalışma vizesi	6
2 / Tarımda Aracılık Hizmetlerinin Kurumsallaşması	8
3 / Mevsimlik Tarımsal İşlerde İş Sözleşmesi	12
4 / Çalışma Ortamının ve Şartlarının İyileştirilmesi	14
5 / Yaşam Ortamının İyileştirilmesine Yönelik Önlemler	16
6 / Ücretlerin En Az Asgari Ücret Seviyesine Erişmesi	18
7 / Sivil İzleme Ve Denetleme Sisteminin Kurulması	20
8 / Sosyal Güvenlik Kapsamına Alma	22
9 / Suriyeli Göçmenler Arasında Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi	24
10 / Etnik Kökenden Kaynaklanan Ayrımcılığı Önlemeye Yönelik Çalışmalar	26
11 / Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınlara İlişkin Düzenlemeler	28

Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine: Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Araştırması kapsamında hazırlanan Politika Önerileri Raporu, göçmen işçilerin mevsimlik tarımsal üretimde karşılaştıkları sorunların çözümüne ve mevsimlik tarımsal üretimi insana yaraşır iş olabilmesi için atılması gereken adımlara ilişkin belli başlı alanlarda yapılması gereken düzenlemeleri içermektedir. Türkiye’de mevsimlik tarımsal üretim işçileri güvencesiz ve işveren/tarım aracısının inisiyatifine bırakan kayıtdışı bir çalışma biçimidir. Burada ele alınan politika önerileri sadece göçmen işçilerin durumlarının iyileştirilmesi için değil Türkiye’de mevsimlik tarımsal üretimle hayatını kazanan bütün işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için uygulanması gereken önlemlerdir.

Göçmen işçiler için yapılması öngörülen kısa süreli tarımda çalışma vizeleri için ele alınan politika önerileri dışında kalan bütün alanlarda yapılması öngörülen iyileştirme ve düzenlemeler mevsimlik tarım işçiliğinin genel koşullarının iyileştirilmesi ve bu işin insana yaraşır bir iş konumuna gelebilmesi için ele alınmıştır. İş sözleşmelerinden çocuk işçiliğine, yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine kadar birçok alanı kapsayan politika önerileri sunulmuştur. Bütün bu politika önerilerinin temel bileşeni ise mevsimlik tarımsal üretimde çalışmanın kayıtlı ve yasalarla korunan bir çalışma biçimi haline getirilmesi hem işçileri hem tarla ve bahçe sahiplerini hem de tarım araçlarını koruyacaktır.

Metinde önerilen politika ve yasal düzenlemelerin en kısa sürede uygulama bularak bütün mevsimlik tarım işçilerinin hayatlarını iyileştirmesini diliyoruz.

Kalkınma Atölyesi
Mayıs 2016

Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu çerçevesinden incelenen göçmen grupların hepsi Türkiye’de mevsimlik tarımsal üretime çalışma vizeleri olmadan, düzensiz göçmen işçi olarak katılmaktadırlar. Azeriler ve Gürcüler genellikle sınırda elde ettikleri kısa süreli turist vizesi ile ülkeye girmekte ve vize süresince tarımsal üretimin bir parçası olmaktadır. Geçici koruma statüsü ile Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlerin ise araştırma sırasında çalışma izinleri mevcut değildi. Bu nedenle Suriyeli tarım işçilerinin hepsi çalışma izni olmadan çalışmaktaydı. 2016 yılında çıkan çalışma izinleri ise geçici koruma statüsünde olan Suriyeli göçmenlerin hepsine otomatik olarak çalışma izni vermemekte, Suriyeli göçmenler de eğer tarımsal üretimde çalışmak istedikleri taktirde valiliklerin belirleyeceği kota bağlamında ilgili valiliklere başvuru yaptıkları taktirde çalışma izni alabileceklerdir. Bu nedenlerle Türkiye’de mevsimlik tarımsal üretimde çalışan göçmenlerin hepsi kayıtdışı olarak çalışmaktadır.

Göçmen işçilerin kayıt altına alınabilmesi ve asgari haklardan yararlanabilmesi için Türkiye’de acil olarak kısa süreli tarımsal üretimde çalışma hakkı veren çalışma vizelerine ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin Kanada’da uygulanan Mevsimlik Tarımsal İşçi Programı (SAWP) çerçevesinde 1966 yılında Jamaika ve Kanada arasında başlatılan ve daha sonra Meksika ve Karayipler’i kapsayacak şekilde genişletilen bir program bulunmaktadır. Bu program, işverenleri hasat ve dikim zamanlarında işgücü talebini yerli işçi ile karşılayamadıkları zamanlarda Meksika ve Karayipler’den kısa süreli vize ile işçiler getirmesine izin vermektedir.

Kanada’nın Vatandaşlık ve Göçmenlik Bürosu ve İstihdam ve Sosyal Kalkınma Birimleri tarafından yönetilen program çerçevesinde, kısa süreli tarımda çalışma vizeleri 18 yaşından büyük kişiler, programın katılımcısı bir ülkeden, göç yasalarına göre çalışabilir durumda olan ve iş sözleşmesini kabul eden kişilere verilmektedir. Çalışma vizesi ile Kanada’da mevsimlik tarım işinde çalışan göçmenler Kanada’nın emeklilik programlarından ve bazı istihdam bağlamında sağlanan analık, ebeveynlik ve bakım gibi alanları kapsayan bazı sigortalardan yararlanabilmektedirler. Bu işçiler aynı zamanda gelir vergisine tabidir.

Bu bağlamda, bu tür kısa süreli tarım vizeleri Türkiye’nin giderek kurumsallaşan göç yönetim sistemine entegre edilmelidir. Belki belli alanlarda pilot uygulamalar biçiminde başlayıp, örneğin çay biçmeye gelen Gürcüler için, daha sonra yaygın olarak diğer ürün ve coğrafyalarda uygulanmalıdır. Tarla veya bahçe sahipleri tarla ya da bahçelerinde belirlenecek kotalara uygun olacak şekilde tarım vizesi olan yabancı işçi çalıştırmaları teşvik edilmelidir. Tarım vizeleri işverenler için yasal işçi çalıştırmanın bir yolu iken, işçiler için de çeşitli koruma sistemlerinin varlığını sağlayan bir mekanizma olabilir. Tarım sektöründe yabancı işçi çalıştırma konusunda ürün, coğrafya ve kota belirlemesi bağımsız kurumlarca yapılmalıdır. Tarım aracıları da işveren gibi kısa süreli tarımsal üretimde çalışmayı sağlayan vize izinlerinin alınmasında etkin olabilmelidir.

Türkiye’de *Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu* mevsimlik tarımsal üretimde işçilerin işe, tarla/bahçe sahiplerinin (işverenlerin) de işçiye ulaşması adına tarım aracılarının göçmen işçiler içinde kilit bir rolü olduğunu göstermiştir. Tarımsal üretimde işgücüne duyulan ihtiyacı karşılayan temel aktörler tarım aracılarıdır. Tarım aracıları, tarım ürünlerinin hasat zamanlarında bahçe veya tarla sahiplerinin yüksek sayıda ve kısa bir zaman için işgücüne gereksinim duyduğu zamanlarda işçileri ve işverenleri bir araya getiren ara mekanizmadır. Bu kişiler, kimi zaman mahalli, yani sürekli yaşadığı yerden ayrılmadan tarımsal işlere katılan işçileri kimi zaman ülke içinde göç eden işçileri kimi zaman da yabancı göçmen işçileri tarımda ücretli işçilikle buluşturur, bir nevi tarımsal üretimde işgücü arz ve talebi aynı mekanda bir araya getirir. Yine, bu Rapor göstermiştir ki, farklı ülkelerden gelen yabancı göçmen işçiler de kendi tarım aracılarını yaratmıştır.

Türkiye’de tarım aracılığı hizmetleri 1936 yılından önce herhangi bir yasal dayanağı bulunmadan yapılan bir işken, 1936’dan 1971 yılına kadar iş bulma kapsamında yasal düzenlemeler olmasına karşın tarımda aracılık hizmetleri bu kapsam dışında bırakılmıştır. 1971 yılında çıkarılan 1475 sayılı İş Kanunu iş bulma ve yerleştirme hizmetlerini kamu tekeline alırken, tarım işlerindeki aracılık hizmetlerine yine istisna getirmiştir. Ancak 1978 yılında Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığı Hakkında Tüzük ile Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılarının Denetimi Hakkında Yönetmelik çıkarılarak ilk kez yasal bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu yasal çerçeve 2003 yılında kabul edilen 4857 sayılı İş Kanunu ile tarımda iş ve işçi bulma hizmetleri kapsama alınmış, bu konudaki düzenleme 4904 sayılı İŞKUR Kanunu’na bırakılmıştır. Daha önce yürürlüğe giren tüzük ve yönetmelik birleştirilerek Tarımda İş ve İşçi Bulma Aracılığına İzin Verilmesi ve Aracıların Denetimi Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır. 2010 yılında ise yayınlanan Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği bu kapsamdaki son düzenlemedir. Bu Yönetmelik tarım aracılarna; işverenle sözleşme yapmak, işçilere iş, ücret ve ilgili konularda bilgiler vermek, ücretlerin ödenmesi, ulaşım konusunda tedbirlerin alınmasını sağlamak, işçilerin barınma yerleri, yeme ve yatma yerlerinin sağlığına uygun olmasını sağlamak gibi sorumluluklar yüklemektedir.

Tarım aracısı kişiler geleneksel olarak kırsaldan gelen ve köyün önde gelen kişilerin yaptığı bir iş iken, günümüzde kent yoksulların çoğunlukta olduğu özellikle Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Akdeniz illerinde yaşayan mevsimlik tarım işinden gelen ve tarımsal üretimde geçmişi olan eski tarım işçilerinin işi haline

Tarım aracıları, tarım ürünlerinin hasat zamanlarında bahçe veya tarla sahiplerinin yüksek sayıda ve kısa bir zaman için işgücüne gereksinim duyduğu zamanlarda işçileri ve işverenleri bir araya getiren ara mekanizmadır.

gelmiştir. Tarımsal üretimin hasat zamanlarında işçiye en fazla gereksinim duyulan zamanda onlar olmadan işlerin organize edilemediği, yüzbinlerce işçiye Anadolu'nun hemen hemen her yerinde istihdam olanağı ve hareketliliğini sağlayan kişilerdir. Bazen babadan devralınan, bazen işçilikten aracılığa geçilen; bu işi yapmak için ilkokul diplomasının, kamu haklarından yoksun olmamanın ve 18 yaşını bitirmiş TC yurttaşı olmanın yeterli olduğu bir meslektir, tek kişilik insan kaynakları ofisidir. Ancak henüz resmi olarak bir meslek tanımı bulunmamaktadır ve çok büyük oranda kayıt dışı olarak kalmaktadır.

Mevsimlik tarım işlerinde çalışan yabancı göçmen işçiler artık Türkiye'nin her yerinde olup çay ve fındık hasadında Gürcüler, ot biçmede Azeriler, fındık, pamuk, narenciye, sebze, seracılık, Antep fıstığı, fıstık, şekerpancarı, soğan, bakliyat üretim süreçlerinde Suriyeliler aktif olarak çalışmaktadır. Hatta Gürcü işçileri organize eden Gürcü tarım aracıları, Azerileri organize eden Azeri tarım aracıları ve Suriyelilere iş bulan Suriyeli tarım aracıları izinsiz olarak faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda hem yerli hem de göçmen işçilerin hem çalışma hem de yaşam koşullarını iyileştirmek için bazı düzenlemelere ihtiyaç vardır.

- ▶ Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup tarımda iş aracılığı hizmetleri gerçekleştirenlerin kayıt altına alınması ve bu kişilerin hem yaptıkları iş ve istihdam ettikleri kişiler hakkında düzenli rapor vermeleri hem de onların denetimlerinin aktif olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- ▶ Bu kişilerin verdiği raporların konsolide edilmesi, böylece dinamik bir çalışma hayatı olan mevsimlik tarım işlerinin planlanmasında bu verilerden yararlanılması önemlidir.
- ▶ Bu kişilerin istihdam ettiği yabancı göçmen işçiler için hızlı ve etkin bir vize alma girişiminde bulunmak için yetki verilmelidir.
- ▶ Tarım aracıları çalıştırdıkları işçiler ile iş sözleşmesi yapmalı ve aracısı olduğu işçilerin sosyal güvenlik primlerini ödemeleri için yeni sosyal güvenlik mekanizmaları yaratılmalıdır.
- ▶ İzinsiz olarak tarımsal iş aracılığı hizmeti veren yabancılardan bu işi yapmaları önlenmelidir.
- ▶ Tarım aracılığının bir meslek olarak örgütlenmesi, kendi denetimlerini kendilerinin yapacağı bir meslek odasına dönüşmesi ve yine bağımsız kurumlar ve kurullar tarafından denetlenmesinin önünü açacak düzenlemeler yapılması gereklidir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup tarımda iş aracılığı hizmetleri gerçekleştirenlerin kayıt altına alınması ve bu kişilerin hem yaptıkları iş ve istihdam ettikleri kişiler hakkında düzenli rapor vermeleri hem de onların denetimlerinin aktif olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de tarım sektöründe istihdam edilen işçilerin çok büyük kısmı kendilerine iş veren tarla veya bahçe sahipleriyle herhangi bir sözleşme yapmamaktadır. İşçi, tarla sahibi veya tarım aracıları arasında yapılacak işin niteliği ve ücretine ilişkin sözlü bir anlaşma yapılmakta, hatta hane/aile reisi olarak kabul edilen erkekler bu anlaşmayı kadın ve çocukları kapsayacak şekilde yapmaktadır. *Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu* da benzer bir bulgunun göçmen işçiler için de geçerli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle çok sık rastlanmasa da çalışma saatleri, dinlenme saatleri, çalışma ortamı, yaşam ortamı, ücret konusunda zaman zaman sorunlar yaşanmaktadır. Yabancı göçmen işçiler zaten izinsiz çalıştıkları için herhangi bir hak arama çabasına girememektedir.

Yabancı göçmen işçi istihdam eden tarla veya bahçe sahipleri de işçilere izin almadıklarından herhangi bir sözleşme yapma olanakları da bulunmamaktadır. Aksi taktirde izinsiz işçi çalıştırdıklarının da kanıtı haline gelmektedir. Yabancı göçmen işçilerin tarla veya bahçe sahipleriyle sorun yaşadıklarında bu durum genellikle çalışmanın sonlanmasıyla çözümlenmektedir. Fakat yabancı göçmen işçilerin sık sık yaşadıkları hak ihlallerinden bir de çalışmalarının karşılığı ücretleri alamamaları da zaman zaman dile getirilen bir durumdur.

Tarım aracıları, işçiler ve bahçe/tarla sahipleri (işverenler) arasında sözleşme yapılmasının sağlanması ve bu sözleşmelerin yasal çalışma koşullarını yerine getirme, dinlenme, sağlık, barınma ve ulaşım konularını kapsmalı ve çocuk işçiliği ve ayrımcılığı engelleyici bir uygulama aracı olarak işlev görmelidir. Tarımda iş sözleşmeleri her bir işçi ile tek tek yapılmalı ve ücretleri hane/aile reisi olarak kabul edilen kişilere değil işçinin kendisine verilmelidir. Bu bağlamda, Tarımda İş Sözleşmesi uygulamasının yabancı göçmen işçiler için de uygulanması, benzer şekilde Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği’nin 12. maddesi ile 24 Mart 2010 tarihinde yayınlanan Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi konulu Başbakanlık Genelgesi’nin 15. maddesinde yer verilen mevsimlik tarımda iş sözleşmesinin yine yabancı göçmen işçileri de kapsayacak şekilde uygulanması gerekmektedir. Bu sözleşmede tarafların bütün haklarına yer verilmelidir. Sözleşmenin uygulanmasından sorumlu olan Çalışma ve İş Kurumu il müdürlüklerinin bu sorumluluğunu yerine getirmesi için, kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi ve bu sözleşmelerin etkin olarak uygulanması gerekmektedir.

Tarımda İş Sözleşmesi uygulamasının yabancı göçmen işçiler için de uygulanması, benzer şekilde Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği’nin 12. maddesi ile 24 Mart 2010 tarihinde yayınlanan Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi konulu Başbakanlık Genelgesi’nin 15. maddesinde yer verilen mevsimlik tarımda iş sözleşmesinin yine yabancı göçmen işçileri de kapsayacak şekilde uygulanması gerekmektedir.

Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu, tarımsal üretimde çalışan göçmen işçilerinin çalışma saatlerinin uzunluğun ve çalışma koşullarının zorluğuna dikkat çekmektedir. Yazın en sıcak zamanlarında günde en az 12 saat çalışmayı zaman zaman çok zorlu coğrafi koşullarda çok az teknik ekipman ve yardım kullanarak daha çok beden gücü ile çalışma gerçekleşmektedir. Göçmen işçiler bazı işlerde çalışmak için sabahın 4’ünde yola çıkmakta ve bir nevi gece çalışması gerçekleştirmektedir. Bunlara ek olarak çalışılan tarlalarda çalışma koşulları zorlu ve bir o kadar da yorucu, ciddi bir hızda ve performansta çalışmayı gerektirmektedir. Yeterince performans gösteremeyen işçilerin ileride iş bulamama olasılıkları söz konusudur.

Alan çalışması yabancı göçmen işçilerin çalışma ortamında bazı temel ihtiyaçların karşılanmadığını göstermektedir. Örneğin özellikle tuvalet ihtiyacının karşılanmasına yönelik eksiklikler saptanmıştır. Ayrıca herhangi bir yaralanmaya karşı tarla veya bahçelerde ilkyardım setlerinin bulunmadığı gibi işçi sağlığı ve işçi güvenliğine yönelik herhangi bir eğitim ya da bilgilendirici materyal bulunmamaktadır. Yabancı göçmen işçilerden yalnızca Suriyeli geçici sığınmacıların sağlık imkanlarından yararlanma olanağı mevcuttur, diğer göçmenler yakalanma, sınır dışı edilme ve otoritelere kendilerini ifşa etme korkusu ile sağlık hizmetlerine ulaşamamaktadır.

Bu çerçevede;

- ▶ Tarla veya bahçelerde işçi sağlığı ve işçi güvenliği olanaklarının geliştirilmesi için standartların oluşturulması ve buna göre temel gereksinimlerin karşılanması gerekmektedir,
- ▶ Çalışma saat ve günlerinin kayda alınması, İş Kanunu’nda belirtilen günlük ve mesai saatlerine riayet edilmesi sağlanmalıdır.
- ▶ Mevsimlik tarım işçisi göçmenlerin sık kullandıkları sınır kapılarında –Sarp ve Dilucu gibi- işçileri Türkiye’de çalışma standartlarına ilişkin kendi dillerinde basılmış broşürler bulundurulmalı ve bu broşürler şikayet mekanizmaları ve sağlık hizmetleri hakkında bilgiler içermelidir.
- ▶ Bu standartların uyulup uyulmadığına ilişkin denetimlerin yerel düzeyde yapılabilecek şekilde yeniden yapılandırılmasına ve işlevsel hale getirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır,
- ▶ Ayrıca işçiler için bir şikayet ve bilgilendirme mekanizmaları kurulmalıdır. Kuşkusuz izinsiz çalışan yabancı göçmen işçilerin şikayet edebilecekleri mekanizma kendilerini ihbar etme anlamına gelmektedir. Fakat buna rağmen göçmen işçilerin çalışma koşullarını ve her türlü kötü davranma ve tacizi bildirebilecekleri bağımsız kurumların yürüteceği mekanizmalar kurulmalıdır. Bilgilendirme hatları gibi ücretsiz telefon hatları bu anlamda etkili yöntemler olarak kullanılabilir.
- ▶ Bütün göçmenlerin yakalanma ve sınırdışı edilmesi korkusu olmadan, sağlık hizmetlerine ulaşmaları acil sağlık hizmeti veren kurumsal hizmetler geliştirilmeli ve göçmen işçilerin yaygın olduğu yerlerde hizmet vermelidir.

Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu, mevsimlik tarımsal üretimde çalışan göçmenlerin barınma koşullarına ve göçmen işçilerin tarımsal üretime dahil oldukları süre boyunca barınma sorununu karşılamak üzere farklı biçimlerde çözümler ürettiğini göstermiştir. Bazı göçmenler kendi kiraladıkları evlerde kalırken, bazıları ise otellerde ya da tarla sahibinin kendileri için tahsis ettiği yerlerde kalmaktadırlar. Suriyeli göçmenlerin ise çoğunlukla yaşam standartlarının çok kötü olduğu basit çadırlarda yaşamaktadır. Göçmenler kiraladıkları evlerde kaldıklarında maliyetleri düşürmek için yaşam koşulları uygunsuz evlerde ve bir evde yaşaması gereken kişiden daha fazla kişiyle yaşamakta, tarla/bahçe sahiplerinin sağladığı mekanlar ise çoğunlukla barınma koşullarında birçok olumsuzluğu içermektedir. Mevsimlik gezici tarım işçilerine ilişkin yapılan alan araştırmaları mevsimlik tarım işlerinde çalışan yabancı göçmen işçiler de dahil olmak üzere işçilerin büyük kısmı için yaşam ortamlarının insan haklarına uygun olmadığını göstermektedir. Konaklama yerinin büyüklüğü ve niteliği, özellikle çocuklarıyla birlikte yaşayan ailelerin bütün üyelerinin uzun süreler küçük mekanlarda birlikte yaşamanın çocuklar için ortaya çıkardığı sorunlar, sürekli temiz suya erişim, atık suyun mekandan uzaklaştırılması, elektrik, tuvalet ve banyo, yakacak odun bulunamaması gibi yaşamı sağlıklı bir şekilde idame ettirecek imkanların yetersiz olduğu bilinmektedir.

Kötü barınma koşulları göçmenleri ve çocuklarını birçok sağlık riskine açık hale getirirken, yazın sıcak kışın ise soğuk ve yağmurlu hava koşullarında yaşamlarını idame ettirmeye çalışan göçmenler böcek ve yılan sokması, ıslak zemin, nem ve sivrisineklerin varlığı gibi birçok riski barındırmaktadır. Özellikle su kanalları boylarına kurulan çadırlarda, çocukların kanal sularında boğulmaları riski ve suların kirliliğinin olumsuz etkisine maruz kalmaktadır. Su ve atık su gibi olanakların sınırlı oluşu sağlık sorunu oluşturan önemli bir alandır. Barınma imkanlarının sınırlılığı özellikle kadın ve çocukların hayatın devamlılığını sağlamak için daha yoğun emek harcaması ve daha uzun saatler çalışması anlamına gelmektedir.

Bütün bu sorun alanlarının iyileştirilmesi için, tarla/bahçe sahiplerinin ve tarım araçlarının istihdam ettikleri işçiler için yaşam koşulları uygun barınma mekânlarını sağlamakla yükümlü kılınması, yerel yönetimler ve kamu kurumların bu mekanların sağlanmasında hem destekçi hem de denetleyici olması ve bu imkânların bağımsız denetim organları tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Alan araştırması sırasında bazı göçmenlerin tarla/bahçe sahiplerinin sağladığı sağlıklı ve standartlara uygun evlerde konakladıkları gözlenmiştir. Bu uygulamanın yaygınlaştırılması ve tarla/bahçe sahiplerinin işçiler için insana yaraşır barınma koşulları oluşturulmalıdır. İşverenler bu imkanları kendi tarlalarında/bahçelerinden oluşturamadıkları durumlarda, bu hizmetleri satın almalıdır. Sağlanan barınma mekanlarının insana yaraşır hijyenik, sağlıklı ve temel ihtiyaçları karşılayabilir imkânların sağlanması ve bu koşulların denetlenebilir olması gerekmektedir. Yatacak yer, su, elektrik, atık su, banyo ve mutfak, dinlenme alanı gibi olanaklarının standartlarının belirlenmesi ve uygulanması sağlanmalıdır. İşçilerin hem çalıştıkları yerlere hem de bahçe ve tarlalara ulaşımı güvenli bir şekilde sağlanmalıdır.

İşçiler konaklayacağı mekânların standartları ve sağlanan olanakları, işçilerin tarım araçları ve tarla/bahçe sahipleri ile yaptıkları sözleşmelerin önemli ve zorunlu bir koşulu haline getirilmelidir.

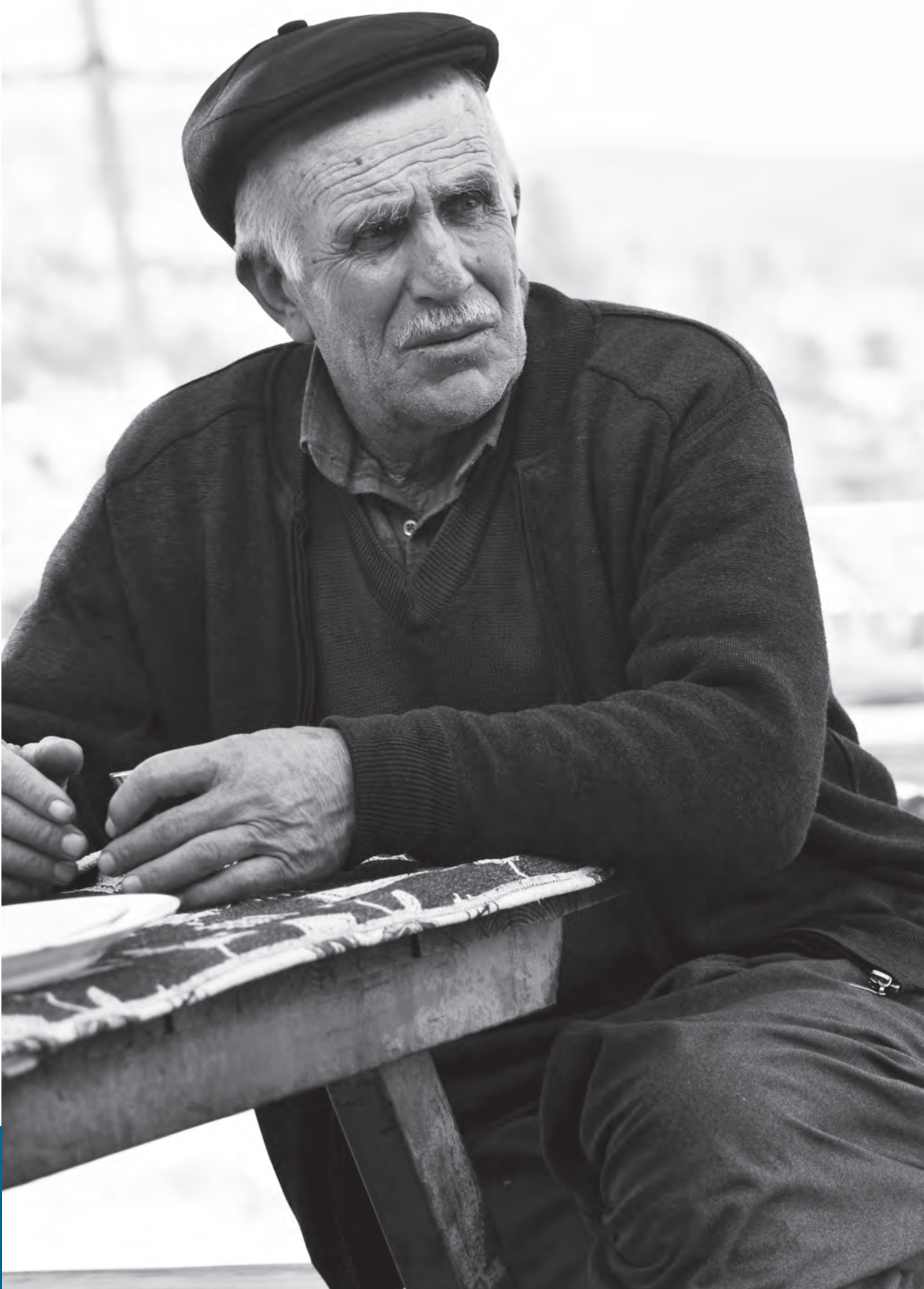

Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu göstermektedir ki, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ücretlerinde etnik kökene, cinsiyete, çalışan ürün ve bölgeye göre farklılıklar söz konusudur. Ücretleri belirleyen en önemli ölçütün mevsimlik gezici tarım işçilerin arasında bir rekabet olup olmadığıdır. Rekabetin temel eksenini ise etnik köken üzerinden ortaya çıkmakta ve eğer piyasa farklı işçi gruplarına kapalıysa o ürünlerde ücretlerin yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin, Suriyeli göçmenler mevsimlik gezici tarım işçileri içinde en düşük ücretli alırken, bazı ürünlerde günlük ücretler Suriyeli göçmenlerin adlıği ücretin dört katına kadar çıkabilmektedir. Pratikte ortaya çıkan bu sonuçlara rağmen, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ücretleri genellikle asgari ücretin altında kalmaktadır. 2015 TÜİK Tarımsal İşletmeler Ücret Yapısı Araştırması’na göre mevsimlik tarım işlerinde ortalama günlük ücret 52 TL’dir. Bu ücret erkekler için 59 TL, kadınlar içinse 46 TL’dir. Bu ücret üzerinden mevsimlik bir tarım işçisinin ayda 26 gün çalıştığı düşünülürse aylık kazancı 1.352 TL olacaktır. Ortalama ücret olarak değerlendirebileceğimiz, bu oranların işveren maliyeti dahil olmak üzere 2015 yılının ikinci yarısı için belirlenen 1.496 TL asgari ücretin altında yer almaktadır. Bu ise mevsimlik tarım işçilerinin asgari ücretlerden daha düşük ücretlere çalıştığını göstermektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin kazandıkları ücretlerin çalışma saatleri ve süreleri düşünüldüğünde asgari ücretin çok daha altında kalmaktadır. Bu ücret hesaplanırken çalışma saati ve aylık çalışma günleri dikkate alınmalı ve ücretler buna göre hesaplanmalıdır. İşçilere yapılan ödemelerin illerde oluşturulacak komisyonlar tarafından brüt asgari ücretin altında olmamak koşulu ile belirlenmesi ve farklı işçilere farklı ücret uygulamasına son verilmesi gerekmektedir. Bu durum farklı etnik kökene sahip işçi grupları arasında yaşanan rekabet dolayısı ile ücretlerin aşağı doğru düşmesini ve damping etkisini engelleyecektir. Yine bu denetim mekanizmalar sadece farklı etnik grupların ücret rekabetini değil ama kadınlara ve çocuklara ödenen farklı ücret sistemlerini denetlemelidir. Kadınların kazançlarının aile/hane reisi olarak görülen erkeğe değil, kadınların kendilerine verilmesi ve brüt asgari ücretten az olmasının denetlenmesi gerekmektedir.

İşçiye verilen ücretlerden tarım araçlarına verilen komisyonlar, ulaşım, barınma alanlarında kullanılan elektrik, su giderleri gibi masraflar işçiden alınmamalı, bu gibi giderleri işverenler yüklenmelidir. Kurulacak etkin bir denetleme ve şikayet mekanizması, ücretlerin adil ve insana yaraşır seviyede olduğunu ve işçilerin çalışmak için katlandıkları maliyetlerin minimumda olduğunu denetlemeli, bu gibi koşullar tarım araçları ile bahçe/tarla sahipleri ve işçiler arasında yapılacak yazılı sözleşmelerde net bir şekilde ifade edilmelidir.

2015 TÜİK Tarımsal İşletmeler Ücret Yapısı Araştırması’na göre mevsimlik tarım işlerinde ortalama günlük ücret 52 TL’dir. Bu ücret erkekler için 59 TL, kadınlar içinse 46 TL’dir. Bu ücret üzerinden mevsimlik bir tarım işçisinin ayda 26 gün çalıştığı düşünülürse aylık kazancı 1.352 TL olacaktır.

Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu göstermektedir ki, Türkiye tarımında yabancı göçmen işçilerin varlığı her geçen gün artmakta ve göçmen işçiler yaygın bir çalışma alanı bulmaktadır. Çay hasadında Gürcüler, ot hasadında Azeriler, hayvancılık faaliyetlerinde ve diğer bitkisel üretim çalışmalarında Orta Asya ülke vatandaşları ve Afganlar, hemen hemen her bitkisel üretim sürecinde Suriyeli göçmenler istihdam edilmektedir. Bu çalışmanın kayıtdışı olması ve göçmen grupların çalışma izinlerinin olmaması mevsimlik tarım işçilerini işverenler ve tarım aracıları karşısında daha kırılgan ve güvencesiz bir durumda bırakmaktadır. Bu mağduriyetlerin önlenmesi için bağımsız sivil izleme ve denetleme sistemlerinin kurulması, bunu takiben etkin hale getirilmesi gerekmektedir.

Yabancı göçmen işçilerin istihdam edildiği yerleşimlerde il, ilçe veya bölge ölçeğinde bu işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının durumunu izleme, değerlendirme, kaydetme ve raporlama amacıyla meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan izleme ve denetleme komisyonu kurulmalıdır. Benzer şekilde Avrupa Birliği ülkelerinde de görülen bu durum özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından izlenmekte, raporlanmakta ve ilgili hükümetlerin önlem alması sağlanmaktadır. Yabancı ve yerli mevsimlik tarım işçilerinin bilgilendirilmesini yapacak, şikayetleri yönlendirecek merkezi ve ücretsiz telefon hattı kurulmalıdır.

Yabancı göçmen işçilerin istihdam edildiği yerleşimlerde il, ilçe veya bölge ölçeğinde bu işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının durumunu izleme, değerlendirme, kaydetme ve raporlama amacıyla meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan izleme ve denetleme komisyonu kurulmalıdır.

Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu’nun temel bulgularından biri mevsimlik tarımsal üretimde çalışan göçmenlerin hepsi çalışma izni olmadan çalışmaktadır. Mevsimlik tarım işlerinde istihdam edilen yabancı göçmenlerin en önemli sorunlarının başında kayıtlı ve izinli çalışmadıkları için sosyal güvenlik haklarının olmaması gelmektedir. Çalışma esnasında yaşanan sağlık sorunları veya iş kazaları gibi durumlarda göçmenler bu riskleri kendileri üstlenmek durumdan kalmakta ve herhangi bir hak talebine sahip değillerdir.

Bu tür sorunların çözülmesi için kısa süreli tarım/çalışma vizeleri hayata geçirilmeli, bu vizeler otomatik olarak kısa süreli sigortaların ödenmesini de sağlamalıdır. İşçilerin sosyal güvenlik sistemine girişlerini sağlayacak tarım vizelerinin uygulanması göçmen işçilerin yaşadıkları birçok mağduriyetin ortadan kalkması için en acil uygulamalardan biridir.

- ▶ İş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigortalarını kapsayan kısa süreli sigortalar tarım vizesi alan her işçi için sigorta primleri devlet ve işveren katkıları ödenmeli, göçmen işçiler sigorta sistemine dahil edilmelidir.
- ▶ Göçmen işçiler tarım araçları ile iş sözleşmesi yapmışsa, bu sigortalar tarım araçları tarafından ödenmelidir.
- ▶ Tarımda sosyal güvenlik kapsamında olmadan çalışan yerli ve yabancı bütün mevsimlik tarım işçileri İş Kanunu’nun kapsamına dahil edilmesi, onların çalıştıkları süre içinde iş kazası, meslek hastalığı veya ölüm hallerinde herhangi bir kurumsal destek görmelelerini sağlayacaktır.
- ▶ Bu bağlamda tarım iş kanunun çıkartılması acil bir sorun olmaktadır.
- ▶ Tarım araçlarının çalışma şart ve koşullarını düzenleyen yasaların uygulanması ve denetlenmesi gerekmektedir.

Kısa süreli tarım/çalışma vizeleri hayata geçirilmeli, bu vizeler otomatik olarak kısa süreli sigortaların ödenmesini de sağlamalıdır. İşçilerin sosyal güvenlik sistemine girişlerini sağlayacak tarım vizelerinin uygulanması göçmen işçilerin yaşadıkları birçok mağduriyetin ortadan kalkması için en acil uygulamalardan biridir.

Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu göstermektedir ki, Türkiye’de mevsimlik tarımsal istihdamda çalışan göçmen işçiler içinde Suriyeli göçmen çocukların yaygın olarak çalıştığı tespit edilmiştir. 12 yaşına kadar küçük çocukların zorlu çalışma koşullarına maruz kaldığı ve ailelerdeki yaygın algı ise tarımda ücretli işçiliği gençlerin işi olduğu ve ailenin yetişkinleri tarafından yapılamayacağıdır. Ayrıca tarımsal üretimde ücretli işçiliğin zorluğu, beklenen hız ve performans düzeyi yaşlı göçmenleri otomatik olarak bu işlerden dışlamakta, gençler bu işlere daha uygun olarak görülmektedir.

2011 yılından itibaren yaklaşık üç milyon Suriyeli Türkiye’ye sığınmıştır. Sığınanların yüzde 54’ü 18 yaş ve altında bulunan çocuklardan oluşmaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçiliği Türkiye’nin de imzaladığı 182 sayılı ILO Sözleşmesi’ne göre yine Türkiye tarafından belirlenen en kötü biçimdeki çocuk işçiliği kapsamına girmektedir. Bu nedenle 18 yaş altındaki bütün çocuklar için bu çalışma biçimi yasaktır. Bu kapsamda Suriyeli geçici sığınmacı çocukların çalışmasını önleyecek, onların hem Türkiye Cumhuriyeti yasaları hem de uluslararası sözleşmelerde belirtilen eğitime yönlendirilmesi gerekmektedir. Eğitim bu çocukların çalışmasını önleyecek en önemli konulardan biridir.

Türkiye çocuk işçiliğiyle mücadele kapsamında sistematik mücadeleye 1992 yılında ILO’nun başlattığı Çocuk İşçiliğiyle Uluslararası Mücadele Programı-IPEC ile başlamış ve deneyim kazanmış bir ülkedir. Bu kapsamda Çocuk Haklarında dair Sözleşme’yi, 138 sayılı İstihdamda Asgari Yaş Sözleşmesi’ni, 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi’ni imzalamış, ulusal yasalarında çeşitli düzenlemeleri bulunan bir ülke konumundadır. Bu mücadelenin göçmen çocuklara yaygınlaştırılması ve okul çağı çocukların eğitim hizmetlerine erişiminin sağlanması gerekmektedir.

Yabancı göçmenler arasında çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için;

- Çocukların eğitime yönlendirilmeleri için ailelerin bilgilendirme yapılmalıdır,
- Yabancı göçmen çocukların yoğun olarak yaşadıkları yerlerde uluslararası desteklerle eğitim kapsamında okul inşası, öğretmen yetiştirme çalışmalarına yoğunlaşılmalıdır,
- Gençlerin kısa süre içinde istihdama katılmaları için teknik eğitim olanakları yaratılmalı, istihdam için hızla uygulamaya sokulacak yerel kalkınma programları hazırlanmalı ve teşvikler sağlanmalıdır.

Suriyeli geçici sığınmacı çocukların çalışmasını önleyecek, onların hem Türkiye Cumhuriyeti yasaları hem de uluslararası sözleşmelerde belirtilen eğitime yönlendirilmesi gerekmektedir. Eğitim bu çocukların çalışmasını önleyecek en önemli konulardan biridir.

Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu mevsimlik tarım işçiliğinde çok boyutlu etnik ayrımcılığın yaşandığına ve mevsimlik tarımsal üretim farklı etnik kökenden gelen grupların karşılaşma ve çatışma alanı olarak yaşandığına işaret etmektedir. Tarla sahipleri, yerli mevsimlik tarım işçileri ve göçmen işçiler tarımsal üretimin aktörleri olarak bir araya gelirken aynı zaman da etnik karşılaşmalar ve çatışmalar yaşamaktadır. Bu aynı zaman da etnik kökene dayalı ayrımcılığın tarımsal üretimin yapıldığı farklı coğrafyalarda farklı biçimlerde ortaya çıktığı ve farklı etnik grupların belli hiyerarşiler içinde ayrıştırıldığı görülmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçiliğinde olduğu gibi yabancı göçmen işçilerde de, yoksulluktan, göç sürecinden, yaşam koşullarından ve etnisiteden kaynaklanan, açık veya gizli ayrımcılık mevcuttur. Alan çalışmalarında gözlenen bir diğer ayrımcılık ise aynı işi birbirine yakın tarla veya bahçelerde yapan yabancı göçmen işçilerle, özellikle Suriyeli sığınmacılarla yerli mevsimlik tarım işçileri arasındaki iş rekabeti veya yaşam biçimlerinden kaynaklanan ayrımcılık uygulamalarıdır. Bu durum sosyal gerilimlere potansiyel ortam yaratmaktadır.

Etnik ayrımcılığın önlenmesi için hem ulusal hem de yerel düzeyde insan hakları, etnik, dini kimlik temelli haklar veya azınlık hakları için yürütülen kampanyalar, toplumsal algıların ve tutumların dönüştürülmesi için gereklidir. Sosyal adalet ve eşitliğin tesisi yönünde atılan adımlar, eylem ve politikalar aynı zaman da ciddi yapılsa dönüşümleri de içerdiğinde, etnik ayrımcılığın önlenmesi yapısal reform ve dönüşümleri gerekli kılmaktadır.

Bunlara ek olarak, ulusal ölçekte bu ayrımcılığı ortadan kaldıracak çalışmalar yapılmalı; özellikle bu işçiliğin yaygın olduğu yerlerde standartlar ve haklar üzerinden destekler verilmeli, kültürler arası iletişime yönelik faaliyetler yoğunlaştırılmalıdır.

Bu konuda yapılacak çalışmaların yerli ve göçmen grupların, karşılaştıkları diğer toplumsal gruplar ile ilişkilerini nasıl gördükleri gibi öznel (subjective) değerlendirmelerin saptanması ve bu saptamaların nedenleri ve sonuçları üzerine tutum değiştirici araştırma, kampanya ve eylemler yapılmalıdır.

Yaklaşık beş yıldır Türkiye’de hayatlarını idame ettirmeye çalışan Suriyeli sığınmacılar, özellikle onların çocuklarına yönelik toplumsal entegrasyon programları uygulanmalı, bu programlar uygulanırken sosyal ve kültürel değerler, haklar konusunda hassas olunmalıdır.

Etnik ayrımcılığın önlenmesi için hem ulusal hem de yerel düzeyde insan hakları, etnik, dini kimlik temelli haklar veya azınlık hakları için yürütülen kampanyalar, toplumsal algıların ve tutumların dönüştürülmesi için gereklidir. Sosyal adalet ve eşitliğin tesisi yönünde atılan adımlar, eylem ve politikalar aynı zaman da ciddi yapılsa dönüşümleri de içerdiğinde, etnik ayrımcılığın önlenmesi yapısal reform ve dönüşümleri gerekli kılmaktadır.

Türkiye’de mevsimlik tarımsal üretimde kadın emeği geniş bir rol almaktadır. *Türkiye’de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçilerin Mevcut Durum Raporu*’nda göçmen kadınlar için de geçerli olduğuna ilişkin benzer bulgular sunmaktadır. Özellikle Gürcü ve Suriyeli kadın emeği çeşitli tarımsal üretimde yaygın olarak kullanılmaktadır. Kadınların tarımsal üretimin yanında bu üretim süresince ailelerinin yanından üretim faaliyetlerini de yürütmek zorunda kalmaları, kadınların çalışma sürelerinin erkeklere göre çok daha uzun olmasına neden olmaktadır. Genellikle kadın emeği aile reisi olarak hareket eden erkeklerin tarla veya bahçe sahipleriyle ya da tarım aracılılarıyla yaptıkları yazılı veya sözlü anlaşmalar üzerinden tarımsal üretime katılmakta, kadınların bu çalışmalarının karşılıkları kendilerine değil aile reisi olarak erkeklere ödenmektedir.

Kadınların mağduriyetini yaratan bu durumların ortadan kaldırılması için öncelikle mevsimlik tarımsal üretimde çalışacak göçmenlerin kısa süreli tarım çalışma vizesi altında çalışmaları sağlanmalı ve bu vizenin elde edilmesi için kadınlarla bireysel olarak iş sözleşmesi gerçekleştirilmeli, çalışma sonunda ücretler kadınların kendilerine ödenmelidir.

Göç süreçlerinde kadınlar sık sık insan ticareti ağlarına yakalanmaktadır. Bu nedenle ülkenin insan ticareti ile etkin mücadele etmesi ve mevsimlik tarımsal üretimde çalışanların kendi rızaları ile orada olduklarına ilişkin etkin denetleme ve şikayet mekanizmaları kurulmalıdır.

Mevsimlik tarımsal üretimde kadınların yeniden üretim faaliyetlerinde harcadıkları zamanın azaltılması için özellikle barında ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve çalışanların yemek ve temizlik gibi faaliyetlerinin uygun ortamlarda gerçekleştirilmesi için gerekli düzenlemelerinin yapılması gerekmektedir. Ayrıca kadınların çocuk bakım yüklerini hafifletmek için hem eğitim hem de kreş bakım hizmetlerinin göçmen işçilerin çocuklarını da kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Kadınların mağduriyetin yaratan durumların ortadan kaldırılması için öncelikle mevsimlik tarımsal üretimde çalışacak göçmenlerin kısa süreli tarım çalışma vizesi altında çalışmaları sağlanmalı ve bu vizenin elde edilmesi için kadınlarla bireysel olarak iş sözleşmesi gerçekleştirilmeli, çalışma sonunda ücretler kadınların kendilerine ödenmelidir.

Türkiye’de Uluslararası Mevsimlik Tarım Göçünün Mevcut Durumu

Politika Önerileri ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle İşbirliği Projesi

MEVSİMLİK TARIM GÖÇÜ PROGRAMI

¹ Türkiye’deki göçmen işçilerin çoğunluğu çalışma izinleri olmadan ve istihdam piyasasında düzensiz olarak çalışmaktadır. Türk iş piyasasında yer alan düzensiz göçmenler iki kaynaktan gelmektedirler. Biri Türkiye’ye başka ülkelerden çalışma izni olmayan turist vizesi gibi yasal yolla giriş yapmaktır. İkincisi ise Suriyeli göçmenler gibi çalışma izni olmadan sığınmacı statüsüne sahip olmaktır. Bu projenin konusu, amacı ve kapsamı T.C. vatandaşı olmayan herhangi bir göç biçimi ile ülkeye gelen ve ülkede bir süredir yaşayan kişilerin uğradıkları ayrımcılığı ve hak ihlallerini ortaya koyarak çalışma ve yaşam koşullarını incelemektir. Bu nedenle işgücü piyasasındaki yabancı uyruklu kişileri tanımlamak için “düzensiz yabancı göçmen işçi/ düzensiz göçmen işçi/göçmen işçi” tanımı kullanılacaktır. Bu nedenle, geçici sığınmacı statüsü bulunan Suriyeli sığınmacılar, turist vizesi ile Türkiye’ye giren ve diğer herhangi bir göç biçimi ile ülkeye gelen yabancılar “düzensiz yabancı göçmen işçi/düzensiz göçmen işçi/göçmen işçi” olarak adlandırılacaktır.

ARKA PLAN

Türkiye’nin uluslararası göç sistemindeki yeri 1990’lı yılların başında keskin bir değişim yaşamaya başlamış, ülke emek ihracatçısı konumundan emek ithalatçısı konumuna geçmiştir. Ülkedeki geniş enformel sektör düzensiz göçmenlerin üçüncü ülkelere transit geçmeden ya da kendi ülkelerine dönmeden önce bir süre Türkiye’de kalmaları için farklı imkânlar sunduğundan, Türkiye emek göçü için gözde bir yer haline gelmiş, göçmen alan bir ülkeye dönüşmüştür. Tarım sektörü, göçmen işçilerin istihdam edildiği sektörlerin başında gelmektedir. Türkiye’nin Kars, Ardahan ve Iğdır gibi doğu illerinde çalışan göçmenler genelde ot biçme ve hayvancılık işiyle uğraşırken, Karadeniz, Doğu Anadolu, Güney Anadolu, Ege ve Orta Anadolu’da çalışanlar hayvan bakımı, fındık, çay, pamuk, kayısı, şeker pancarı, narenciye, üzüm, antep fıstığı ve sebze gibi bitkisel ürünlerin hasadında mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadırlar. Suriye iç savaşından kaçan Suriyeli sığınmacıların gittikçe artan sayısı birlikte Türkiye’de mevsimlik tarım işlerinde çalışan düzensiz göçmen¹ sayısı yüzbinlere ulaşmıştır.

Sorun alanları şunlardır:

- Tarım sektöründe çalışan düzensiz yabancı göçmen işçilerin durumu hakkında bilimsel veri toplama, analiz, raporlama ve derinlemesine çalışmalar yetersizdir.
- Mevsimlik tarım işlerinde çalışan düzensiz göçmen işçilerin yaşam ve çalışma koşullarında hak ihlallerine dair kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.
- Göçmen işçilerin çalıştıkları alanlara dair bir haritalama çalışması yapılmış değildir.
- Çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olan mevsimlik gezici tarım işçiliğine katılan yerinden edilmiş/mülteci veya göçmen çocukların eğitim, sağlık, istihdam ve yaşam koşulları gibi konularda araştırmalar mevcut olmadığı gibi, çocuk haklarının ihlalleri ve korunması konusunda da çerçeve bir politika bulunmamaktadır.

- e. Mevsimlik tarım işçiliği yapan göçmen işçilerin yaşama ve çalışma koşullarının aynı şekilde mevsimlik tarımsal üretimde çalışan yerel işçilere göre daha da kötü durumda olduğu ve onların da yoksulluk sınırının altında yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu durum “en yoksulların rekabeti” olgusuna örnek teşkil etmektedir. Ancak yerel ve göçmen işçiler arasındaki rekabetin üretim süreçlerini, toplumsal hayatı ve topluluklar arası ve içerisindeki uyumu nasıl etkilediği henüz bilinmemektedir.

ANA AMAÇLAR VE ÇIKTILAR

Türkiye’de yaşayan herkesin insan haklarına saygılı ve haklarını koruyan, sürdürülebilir, katılımcı, demokratik ve şeffaf bir toplumsal gelişimi destekleyen bu proje, göçmen mevsimlik tarım işçilerinin her gün karşı karşıya kaldıkları yoklukları ve ayrımcılığı görünür kılmayı amaçlamaktadır. Proje aynı zamanda bu işçilerin temel insan hakları ihlallerinin engellenmesi ve yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla kanıt temelli savunuculuk ve sonuç odaklı politika araçlarıyla eyleme geçilmesini destekleyecektir.

PROJE SONUÇLARI VE ETKİNLİKLERİ

Sonuç 1 Ulusal ve uluslararası kurumların (sivil toplum kuruluşları, akademik ve düşünce kuruluşları vb.) hali hazırda uyguladığı veya yeni uygulamaya başladığı müdahaleler ve uygulamalara dair raporun yayınlanması ve Türkiye’de tarımsal üretimde çalışan göçmenlerin yaşam ve çalışma koşullarının mevcut durum analizi ve haritalamasının gerçekleştirilmesi.

Saha araştırması: Farklı coğrafyaları ve ürün gruplarını (fındık, çay, ot, sebze, pamuk, kayısı, narenciye hasadı) kapsayan en az beş ürün bölgesinde (1. Ordu-Giresun, 2. Trabzon-Rize, 3. Ardahan-Kars, 4. Adana-Mersin-Gaziantep-Şanlıurfa, 5. Malatya-Ankara) merkezi devlet kurumları, akademisyenler, sivil toplum örgütleri, meslek örgütlerin il temsilcilikleri, uluslararası kuruluşları ile bahçe veya tarla sahipleri, tarım araçları ve mevsimlik tarım işçileriyle derinlemesine mülakatların yapılması.

Sonuç 2 Politika raporunun katılımcı yöntemlerle hazırlanması ve konuyu görünür kılmak için savunuculuk.

Doğrulama Toplantısı: İki ulusal ve uluslararası konuşmacının ve alanda rolleri ve sorumlulukları olan en az 50 kişinin katılımıyla temel bulgular ve taslak politika belgesinin sunulacağı bir günlük doğrulama toplantısının Ankara’da düzenlenmesi. Bu aşama ayrıca basın duyurusunun geniş çaplı dağıtımı ve araştırma bulgularının duyurulmasını da içerecektir.

